

EXAMENSARBETE

Hösten 2005

Lärarytildningen

Ingen kan göra allt, men alla kan göra något

**– en studie kring pedagogers uppfattning om sin
kompetens i att möta barn i sorg.**

Författare

Linda Abrahamsson

Madelene Jacobsson

Handledare

Carita Sjöberg-Larsson

www.hkr.se

Ingen kan göra allt, men alla kan göra något

- en studie kring pedagogers uppfattning om sin kompetens i att möta barn i sorg

Abstract: Vårt syftet med C-uppsatsen är att ur en pedagogisk synvinkel få en inblick i pedagogers uppfattning om sin kompetens i hur man möter barn i sorg. För att ta reda på detta har vi intervjuat sex pedagoger i södra Sverige. Vi har använt oss av en kvalitativ metod med semistrukturerade intervjuer. Vi har bearbetat litteratur som belyser pedagogens handlande och skolans roll. Vi har även behandlat litteratur som tar upp vilka olika krisfaser man går igenom när man har drabbats av en traumatisk händelse. Vi har även jämfört litteraturen med våra intervjupersoners svar och analyserat och diskuterat dessa utifrån en hermeneutisk analysmetod.

Vi har kommit fram till att pedagogerna anser att deras kompetens är god. Dock har inte alla fått någon fortbildning inom området.

Ämnesord: kompetens, krisfaser, sorg, beredskapsplan, pedagogers handlande.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	5
1.1 Syfte	5
1.2 Studiens disposition.....	5
2 Litteraturgenomgång	7
2.1 Styrdokument för obligatoriska skolväsendet	7
2.2 Begreppsdefinition	9
2.3 Beredskapsplan.....	9
2.4 När någon som har anknytning till skolan dör	11
2.4.1 Att mista en elev eller annan skolpersonal.....	11
2.4.2 När en elev mister en förälder	13
2.4.3 När en elev mister ett syskon	13
2.4.4 När en elev mister mor- farförälder.....	14
2.5 Pedagogens handlande och skolans roll	14
2.5.1 Det sociokulturella perspektivet och Vygotskys tankar.....	16
2.5.2 Piaget.....	17
2.6 Elevers sorgereaktion	17
2.7 De olika krisfaserna.....	18
2.7.1 Chockfasen	19
2.7.2 Reaktionsfasen	20
2.7.3 Bearbetningsfasen	20
2.7.4 Nyorienteringsfasen	21
3 Teoretiska och metodologiska utgångspunkter	22
4 Empirisk del	23
4.1 Problemprecisering.....	23
4.2 Kvalitativ metod	23
4.3 Pilotstudie.....	24
4.4 Urval.....	25
4.5 Etiska aspekter.....	25
4.6 Intervju	26
4.7 Genomförande	26
4.8 Hermeneutisk analysmetod	26
5. Resultat.....	28
5.1 Resultatredovisning	28
5.1.1 Vad som är viktigt när det gäller sorg hos barn	28
5.1.2 Pedagogens roll när ett barn drabbas av sorg.....	29
5.1.3 Pedagogens kompetens om barn i sorg	30
5.1.4 Beredskapsplanen på skolan.....	31
5.1.5 Råd till oss blivande pedagoger	32
6 Analys.....	34
6.1 Slutsats	34
6.2 Analys och diskussion av resultatet	34
7 Metoddiskussion.....	37
8 Sammanfattning	38
9 Referenslista	39

1 Inledning

På nästan alla skolor inträffar varje år något som förändrar livet för dem som drabbats. Det finns en del händelser som berör hela skolan. Ett exempel på det är då 63 ungdomar dog och flera hundra skadades i en anlagd brand i en festlokal i Göteborg i oktober 1998. Vanligast är att endast en eller ett par elever drabbats. En förälder kan få en obotlig sjukdom, ett syskon kan hastigt dö i en olyckshändelse. Händelserna kan inträffa på skoltid eller på elevernas fritid men har ändå en stor inverkan på den drabbades utveckling (Skolverket, 2000).

En annan händelse som berörde skolan var det som inträffade i Sydostasien den 26 december 2004, då en flodvåg, så kallad tsunami drog in över Sydostasien. En tsunami är en flodvåg som i de allra flesta fall orsakas av en jordbävning. Den växer i höjd när den når grundare vatten och kuster, och kan orsaka enorma förödelse. Det var det som hände då många svenskar miste livet (Metz, 2004). Tsunamin var något som påverkade vårt dagliga liv. Många hade någon anknytning till denna fruktansvärda händelse och för många barn blev inte livet detsamma igen. Detta gjorde att vi fick oss en tankeställare om hur vi som blivande pedagoger ska kunna möta en elev som drabbats av sorg. Hur gör man? Med detta arbete vill vi skapa en grund att stå på och förhoppningsvis underlätta bearbetningen av sorgen för våra blivande elever.

1.1 Syfte

Syftet med vårt examensarbete är att ur en pedagogisk synvinkel få en inblick i pedagogers uppfattning om sin kompetens i hur man möter barn i sorg. Vi vänder oss i första hand till pedagoger som arbetar i skolans verksamhet. Med denna studie vill vi få pedagoger uppmärksamma på vikten av kunskap i att möta barn i sorg.

1.2 Studiens disposition

I kapitel ett startar vi med en inledning och med vårt syfte. I kapitel två bearbetar och redovisar vi litteratur och tidigare forskning inom ämnet. I kapitlet belyser vi hur pedagogen

bör handla i olika situationer när de möter barn som drabbats av sorg. Vi belyser också olika skolors handlande och pedagogens roll i en traumatisk händelse. Vi tar upp krisfaser och barnets olika sorgereaktioner. Litteraturbearbetningen leder i sin tur fram till kapitel fyra där vi beskriver vår metod som är en kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer av pedagoger. I kapitel fem redovisas resultaten och sedan följer en diskussion. Sammanfattningen hittas i kapitel åtta och efter det följer referenslista och bilagor.

2 Litteraturgenomgång

I vår litteraturgenomgång vill vi få kunskap om hur man som pedagog kan förbereda sig för en krissituation då en elev, en elevs förälder, pedagog eller någon annan som står eleven nära dör. Och hur man kan gå till väga då en sådan situation uppstår. Vi vill även få kunskap om hur vi kan prata om död och sorg i skolan. Dessutom vill vi ta reda på vilka sorgreaktioner eleven kan få, samt hur pedagogen kan möta elever i sorg.

2.1 Styrdokument för obligatoriska skolväsendet

Pedagoger har förpliktelser att följa Lpo 94, kursplaner och skollag. Vi har satt oss in i styrdokumentet för att titta vad de säger att vi som pedagoger ska handla när en krissituation inträffar. I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet står det:

1. Skolans värdegrund och uppdrag

Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling skall präglade verksamheten. /---/ Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov (Lpo 94, s 9f).

2. Mål och riktlinjer

Skolan skall sträva efter att varje elev kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen och visar respekt för och omsorg om såväl närmiljö som miljön i ett vidare perspektiv (Lpo 94, s 13f).

Pedagoger har ett viktigt ansvar att ge eleverna så pass mycket kunskap att de efter skolans slut kan klara av att leva i ett samhälle, där de måste ta hänsyn till andra människor och visa empati.

Läraren skall utgå från varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande (Lpo 94, s.17).

Läraren skall samverka med och fortlöpande informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling, och hålla sig informerad om den enskilda elevens personliga situation och därvid iakta respekt för elevens integritet (Lpo 94, s. 19).

Som pedagog förväntas ett bra och fungerande samarbete med hemmet så att man i sin yrkesroll kan ta hänsyn och visa respekt mot dem man möter i arbetet.

3. Yrkesetiska principer för lärare

Lärare förbinder sig att i sin yrkesutövning ta ansvar inte bara för att eleverna lär utan också för vad de lär (Lpo 94, s. 130).

Lärare förbinder sig att i sin yrkesutövning anlita annan sakkunskap för att vid behov hjälpa eleverna (Ibid.).

Yrkesetik handlar inte bara om att visa respekt och omtanke mot dem man möter i verksamheten. Det handlar också om att ta sin uppgift på allvar och utföra det samhällsuppdrag man åtagit sig på bästa sätt genom sitt yrkesval som pedagog.

4. Allmänna föreskrifter i skollagen

Kap1. 2 § utbildningen ska ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I utbildningen skall hänsyn tas till elever i behov av särskilt stöd (Lpo 94, s. 55).

För att kunna möta en elev på bästa sätt är det viktigt att man som pedagog tar reda på vad eleverna har för tidigare erfarenheter i livet.

Förutom läroplanen har pedagoger ett flertal andra organ att rätta sig efter. Ett sådant exempel är skolverket. Skolverket har gått ut med en rekommendation om att alla skolor ska ha en krisplan (Skolverket, 2005). En krisplan skall förnyas regelbundet och bör vara kortfattad och lättläst. Det är viktigt att all personal vet innehållet i krisplanen. Det är även viktigt att eleverna få ta del av den (Skolverket, 2000).

2.2 Begreppsdefinition

Här har vi valt att definiera ord som relaterar till området och som fungerar som en hjälp under läsningen. Definitionen har vi hämtat från Nationalencyklopedin (2005).

Chock - En chock innebär att man reagerar väldigt starkt på en skakande händelse eller en dramatisk nyhet. Den som drabbas av chock kan under en kort tid bli avskärmad från verkligheten.

Försvarsmekanismer - En försvarsmekanism är ett sätt för kroppen att förskjuta en skakande händelse. Det vill säga att den befriar individen från medveten insikt om den skakande händelsen men löser den inte.

Katastrof - Är en mycket stor olycka som också ofta medför materiell förstörelse.

Kris- Vid en traumatisk kris har en smärtsam händelse inträffat som ligger utanför det normalt förväntade och som hotar individens möjligheter att ha ett tillfredsställande liv.

Ritualer - En ritual är ett regelfäst beteende med symboliskt innehåll. Ritualers funktion är att bekräfta och förstärka solidaritet om dess elementära värden.

Sorg - Sorg är en reaktion på en förlust. Vid sidan av förlust innebär sorg efter en avliden en ny tillvaro utan den döde.

Trauma – Ett trauma är en ytterst skrämmande upplevelse, som helt överträffar det man kan föreställa sig ska kunna hända. Händelsen blir därför överväldigande och total.

2.3 Beredskapsplan

Det faktum att krisgrupper inte funnits så länge, endast ett par decennier, kan enligt Nieminen, Kristoffersson (2002), få oss tro att det tidigare inte fanns något organiserat psykologiskt eller

socialt stöd i samband med krissituationer. Även om det fanns studier i psykiatri om reaktioner på katastrofer i fredstid redan i början av 1900-talet, vad det först på 1950-talet som den fredstida katastrofforskningen tog fart på allvar. Detta skedde främst i USA, men det skedde även i Europa fast i mindre omfattning (Nieminen, Kristofferson, 2002). Vi har tagit del i en rapport där frågan belyses om krisgrupper tillsätts för organisationens skull, snarare än för människors behov. Det belyses i rapporten att vissa människor behöver mer stöd av krisgrupper medan andra inte tar kontakt med krisgrupper utan vänder sig till lärare, skolsköterskor, fritidsledare, det vill säga de vände sig till människor de kände tidigare (Hjelmgren, 2000).

Skolverket har gått ut med att alla skolor ska ha en krisplan och att den ska revideras regelbundet (Skolverket, 2005). Hur man förbereder sig på en krissituation skiftar från skola till skola (Skolverket, 2000). Målet med skolans beredskapsplan är att man vid en kritisk händelse eller katastrof, som berör skolans verksamhet, personal, elev och/eller anhöriga ska kunna hantera situationen på ett sådant sätt att psykiska och fysiska skador på människor, förstörelse av egendom och omgivning minimeras (Andersson & Ingemarsson, 1994). Det ofattbara händer inte alltid andra. På nästan alla skolor inträffar varje år något som förändrar livet för dem som drabbats. Det kan vara svårt att veta vad man ska göra. En del undviker att tala om det som har hänt, för att man tror att det är bättre att låta det vara. Det är det inte. Den som har drabbats behöver dela sina känslor med andra. En elev som mår dåligt har svårt för att koncentrera sig. Skolan måste ge eleverna de extra stöd som hon eller han behöver (Skolverket, 2000).

De krisplaner som vi har hittat i litteraturen har alla relaterat till Dyregrovs beredskapsplan. Atle Dyregrov är klinisk psykolog, före detta chef för Center för Krispsykologi i Bergen och en av världens ledande auktoriteter inom psykosociala insatser vid katastrofer (Sensus Studieförbund, 2005).

Det viktigaste med krisplanen är själva arbetet med hur man utformar den. Personalen tvingas fundera igenom vad som skulle kunna inträffa på den egna skolan och hur skolan ska möta olika krissituationer (Skolverket, 2000). Det andra som personalen bör förbereda på skolan är en krisgrupp. I krisplanen ska det ingå en krisledningsgrupp som skall innehålla; två lärare, skolan rektor, skolkurator och representant från skolhälsovården. Det är viktigt att det står vilket ansvar och vilka befogenheter gruppen har (Dyregrov, 1994). Krisplanen kan också

innehålla checklistor som hjälper personalen att sätta igång arbetet i en krissituation (Skolverket, 2000). Tidigare forskning visar att kontakten mellan kamrater och vuxna inom skolan är av mycket stor betydelse för elever i krissituationer. Med anledning av Göteborgsbranden 1998 avrapporterade Skolverket i mars 2000 det regeringsuppdrag om katastrofberedskapen inom skolområdet som Skolverket fått. Det var de allmänna slutsatserna Skolverket drog med anledning av granskningen, samt det som är viktiga erfarenheter för andra skolor att ta fasta på. Det är också väsentligt att skolorna har en beredskap med en krisledningsgrupp och en krisplan. Denna skall vara väl genomarbetad med personalen samt att personalen får utbildning i krishantering och krisreaktioner (Skolverket, 2005).

2.4 När någon som har anknytning till skolan dör

För att undvika all oro inför en traumatisk händelse bör skolorna ha en beredskapsplan och en krisgrupp. Krisorganisationen ska träda i funktion vid en händelse som går utöver det vanliga. Då skolans ordinarie verksamhet inte är tillräcklig för att hantera situationer där resurser utöver det normala behöver sättas in för att bemästra situationen (Andersson & Ingemarsson, 1994).

2.4.1 Att mista en elev eller annan skolpersonal

Vi har tagit del av Ekviks (1993) tre steg i hur uppläggningsen i en sorgebearbetning kan genomföras. Vi har fritt valt att stoppa in författare som samtycker med Ekviks tre steg.

Steg I: Innan den stora samlingen är det bra att ha en kort samling i klassrummet. Därefter går klassen till den utvalda minnesplatsen för att minnas det inträffade (Ekvik, 1993, Dyregrov, 1994). När en elev dör berör det hela skolan, inte bara dem som kände honom eller henne. Genom att uppmärksamma och inte tysta ner ett dödsfall visar vi hur mycket ett människoliv är värt. En fördel, om det finns tid och möjlighet är att samla lärarkåren till en gemensam information innan eleverna tas emot. Flaggan hänger på halvstång när eleverna kommer till skolan (Ekvik, 1993).

- Rektorn och/eller klassföreståndaren håller ett minnes tal.
- Prästen håller en kort andakt med en tyst minut (Dyregrov, 1994).

Utöver minnstalet bör eleverna få konkret information om vad som hänt, vem det gäller, när, var och hur det har hänt. I fall där eleverna inte får information, tar fantasin över! Och den är ofta värre än verkligheten. Information hindrar också ryktesfloden och onödig spekulationer. Alla på skolan kanske inte vet vem den berörda är så det är bra att skaffa fram ett fotografi av honom eller henne och sätt på ett bord med ett tändt ljus och lite dekoration (Ekvik, 1993).

Steg II: Gemensam samling över klassgränserna för de som kände den döde bäst. De klasser som är mest berörda av den döde, är de som man oftast finner i parallellklasserna. De övriga klasserna som inte har någon direkt koppling till den döde går tillbaka till sitt klassrum där varje lärare får avsätta tid för samtal, reaktioner och bearbetning av känslor i den utsträckning som behövs. För de som samlas i steg två är informationen återigen en viktig del. Lärare, skolpsykolog och präst bör närvara och förklara vad som händer när vi upplever sorg samt ge utrymme för eleverna att ställa frågor. När samlingen är avslutad återgår eleverna till sitt klassrum (Ekvik, 1993).

Steg III: De som var kompisar med den döde men ej gick i samma klass bör få chansen att vara med i den dödes klass och fortsätta sitt sorgearbete. Det är viktigt som pedagog att påminna eleverna om de saker man har gjort tillsammans med den döde, det kan gälla, utflykter, skolavslutningar och andra roliga minnen. Det är viktigt att låta eleverna säga det de bäst kommer ihåg. Under ett sådant här samtal kan det vara bra att vara två vuxna närvarande. Den ena är pedagogen och den andra bör vara någon som eleverna känner väl. För att eleverna ska våga säga vad de vill är det viktigt att komma överrens om att det som sägs under denna stund inte ska föras vidare. Därmed skapas en trygghet som är nödvändig för att kunna tala öppet om nära och personliga händelser (Ekvik, 1993). Vid sidan av de offentliga ritualerna kan mer individuella och grupp ritualer genomföras i skolan. Ett exempel på det kan vara att tända ett ljus i klassrummet, den brinnande lågan är en klar och fin markering av den saknad som gruppen känner. Efter en klasskamrats död kan den dödes bänk fungera som en konkret plats. Man kan lägga en duk eller pryda bänken av teckningar gjorda av eleverna. Man kan sätta upp bilder av den döde, eventuellt tillsammans med andra föremål som påminner om honom eller henne och levande ljus kan stå tända under skoldagen fram till begravningen. Under särskilda högtider kan man också markera med ett tändt ljus (Dyregrov, 1994).

Symboliska handlingar kan också bidra till att eleverna får form och struktur på kaotiska känslor och tankar. Genom att omsätta både tankar och känslor i handling kan barnen

konkretisera det ofattbara. Barn liksom vuxna känner sig ofta lättade efter att ha utfört symboliska handlingar, utan att vi egentligen kan förklara denna effekt (Dyregrov, 1990).

2.4.2 När en elev mister en förälder

Att mista en av föräldrarna under uppväxttiden är en av de största tragedier som kan ske. Det är en förlust av livets mest betydelsefullaste kärleksrelation. Föräldrar är barns hela värld; det är de som sköter om dem, ger dem mat och kärlek. Det är de som tillgodoser deras behov av närhet, tröst, uppmuntran och kärlek. Det är de som förevisar dem världen. Framtill medlemskapet i vuxenlivet är föräldrarna barns plattform. Vid förlust av en förälder finns alltid risk att utvecklingen hämmas. Ju yngre barn som drabbats, desto större risk. Materiella ting kan tillgodose drabbade barns behov medan känslor tar otroligt lång tid att återbygga. När man mister en förälder blir banden till eventuella syskon det primära. När barn mister sina föräldrar rör det sig aldrig om en naturlig död, därför blir sorgen svår att bearbeta. Det viktigaste är då att informationen som ges till barnet är så sanningsenlig som möjligt. Det är den bästa hjälp man kan ge ett drabbat barn, för utan vetskap kan det inte sörja (Foster, 1990). Något som har väldigt stor betydelse för barnen är den sista kontakten till föräldrarna. Ibland ges saker som hänt strax före dödsfallet en övernaturlig förklaring, man ser det till exempel som ett omen, någon faktor kan få en speciell mening som exempelvis handlar om ett val inför framtiden. Barn kan också genom vredesutbrott mot omvärlden försöka tvinga föräldrarna att komma tillbaka till livet. Sorg, längtan och smärta efter föräldrars död kan återkomma och förstärkas vid minnesdagar, som årsdagen för dödsfallet, den dödes födelsedag eller andra högtidsdagar. De vuxna bör vara beredda på detta och inte bara låta sådana dagar ignoreras med tystnad. En ritualmarkering är helt på sin plats och det hjälper barnet att få ett påtagligt uttryck för det de känner vid de olika högtiderna (Dyregrov, 1990).

Barn som har upplevt en förälders död kan lägga mycket kraft på att hålla minnena borta eller undvika allt som påminner om dem (Alda Hardardóttir, 2005).

2.4.3 När en elev mister ett syskon

Barns reaktioner när ett syskon dör är i stort sett detsamma som när en förälder dör, men intensiteten, varaktigheten och följderna är oftast inte så stora på längre sikt (Dyregrov, 1990).

Om ett syskon dör kommer döden så nära som den någonsin kan "det kunde ha varit jag" är en tanke som slår de flesta barn. Närheten skapar skräck och fruktan inför döden. Syskon till barn som dött - upplever förutom sin egen sorg- föräldrarnas bestörtning, förtvivlan och sorg (Foster, 1990). När ett barn dör, påverkas förstås den känslomässiga atmosfären i hemmet i hög grad. De syskon som är kvar upplever inte bara en förlust av en lekkamrat och rival, de förlorar också föräldrarnas uppmärksamhet under en längre tid. Föräldrarna får oftast dåligt samvete för att de inte ger sig tillräckligt med tid för de andra barnen. Dåligt samvete försvagar alltid gränssättningen och detta kan framförallt i ungdomsåren få olyckliga konsekvenser (Dyregrov, 1990). En konsekvens av föräldrarnas bristande uppmärksamhet blir att barnet, istället vänder sig till vänner för att prata om det som hänt eller att de inte får någon att prata med över huvudtaget (Gyllenswärd, 1997). När skolbarn dör, utsätts ofta syskon för många frågor från den dödes kamratkrets. De kan bli pumpade på information. Vissa barn kan uppleva detta så plågsamt att de vägrar att gå till skolan (Dyregrov, 1990).

2.4.4 När en elev mister mor- farförälder

Foster (1990) hävdar att när en mor- och farförälder dör finns det redan en koppling till gammal och sjuk. Gamla människor blir sjuka och dör när de levt färdigt. Foster skriver vidare att mor- och farföräldrars död orsakar sällan fasa och ångest. Barns första kontakt med döden på ett nära plan brukar ofta vara då en gammal släkting dör. Förlust av mor- eller farföräldrar ger upphov till tankar inom liv och död. Tryggheten i vardagslivet hotas inte eftersom kärnfamiljen fortfarande är den samma även om det givetvis förekommer undantag.

2.5 Pedagogens handlande och skolans roll

I en omskakande situation behöver barn, oavsett ålder, ett varmt och stadigt omhändertagande från vuxna. När man som vuxen ska gå ett barn tillmötes i en krissituation måste man närma sig barnets tänkande och barnets sätt att kommunicera. Man bör vara medveten om att det är viktigt att barnen få bli sedda i sin sorg med alla känslor den innehåller. Vidare bör man vara medveten om att varje elev måste gå igenom sorgens alla skeden, var och en på sina egna villkor, precis som vuxna (Bergman & Nyman, 2001).

När en elevs nära anhörig har dött, bör pedagogen och den berörda eleven ha en dialog om vad som ska berättas för klassen. Somliga elever vill vara närvarande när klassen informeras, andra föredrar att inte medverka. Det är också viktigt att diskutera sorg och sorgereaktioner med klassen, men tala först med den berörda eleven så att det inte kommer som en chock för honom eller henne. Det har stort symbolvärde att en representant från skolan helst klassföreståndaren medverkar vid begravningen. Det är viktigt att lärarna har i åtanke att den berörda elevens arbetskapacitet sätts ner under en längre period. När situationen har lugnat sig kan barnet behöva extra hjälp i skolarbetet för att komma ifatt.

Det är viktigt att pedagogen visar den berörda eleven vad hon eller han finns om eleven känner för att prata om det som har hänt. Slutligen är det viktigt att informera föräldern lite då och då om hur barnet presterar i skolan (Dyregrov, 1994). Hur barnet får sörja och hur de blir bemötta i sin sorg är viktiga faktorer i den framtida personlighetsutvecklingen (Fahrman, 1993).

Skolverket (2005) belyser vikten av att skolan ska fungera som en länk tillbaka till vardagen. Det är samtidigt viktigt att pedagogen inte glömmer av att följa läroplanen. För i läroplanen står det att läraren skall:

Utgå ifrån varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande (Lpo 94, s.17).

Organisera och genomföra arbetet---/så att elevens egna kunskapsutveckling går framåt (Ibid.).

Ur en pedagogisk synvinkel är lärarens uppgift att se varje enskild individs behov men samtidigt stödja eleven så att kunskapsutvecklingen går framåt.

Tamm (1986) hävdar att hur varje enskilt barn beter sig i sin sorg beror på många omständigheter. Dels beror det på barnens personlighet, dels på vem barnet har mist och dels hur dödsfallet har skett. När det gäller barnets personlighet gäller följande. Ett aggressivt barn brukar förstärka sin aggressivitet efter dödsfallet medan ett blygt barn isolerar sig i sin sorg och börja dagdrömma. Ofta märks det utagerande barnet tydligare och tar större plats hos lärarna. Det är viktigt att man som pedagog förstår varför barnet känner sådan ilska. Men det innebär inte att man ska acceptera de aggressioner som barnet ger sig skyldig till. Det vill säga

att barnet har rätt till sina känslor men de har inte rätt att skada andra. Den tysta och tillbakadragna eleven tar ofta dagdrömmet som en form av verklighetsflykt och illusion. Ett barn som väljer att sjunka in i fantasier kan i sina drömma återförenas med den döde i en annan slags verklighet. Oavsett vem som hjälper barnet bör denna steg för steg återföra barnet till verkligheten.

Vidare skriver Tamm (1986) att en pedagog som funnit barnets förtroende kan hjälpa det att bearbeta sig igenom sin sorg, förutsatt att pedagogen själv känner sig trygg. Allt för ofta gör vi vuxna det felet att vi istället för att lyssna till barnet överöser det med tröst, medkänsla och löften om att allt ordnar sig med tiden.

2.5.1 Det sociokulturella perspektivet och Vygotskys tankar

En del i det sociokulturella perspektivet handlar om hur individer och gruppen tillägnar sig och utnyttjar fysiska och kognitiva resurser. Perspektivet baserar sig på kommunikationen mellan olika individer (Säljö, 2000). Det sociokulturella perspektivet bygger på den ryske psykologen Lev S Vygotskys ståndpunkter. Han framhåller att kunskap skapas socialt, inte individuellt (Imsen, 2000). Vygotsky påstår att:

Vi är biologiska varelser men lever samtidigt i en sociokulturell verklighet med tillgång till olika slags hjälpmedel och verktyg som tar oss långt bortom de gränser som våra egna biologiska förutsättningar sätter upp. (Säljö s. 17f)

Vygotsky menar att varje individ har en mängd olika gruppstillhörigheter. Han delar bland annat upp i primär- och sekundärgrupper. Till primärgruppen tillhör familjen. Till sekundärgrupperna tillhör skolan och andra institutionaliserande miljöer. Till dessa hör till exempel sportföreningar, kompisgäng etcetera (Säljö, 2000).

Som pedagog är det viktigt att man tar med leken i undervisningen. Detta belyser Stensmo (1994), då han skriver att lekens jämförelse i skolan är undervisningen. Skolans undervisning syftar enligt Vygotsky, till att alla elevernas vardagsbegrepp skall omvandlas till vetenskapliga begrepp. Undervisningen skall resultera i kunskap som är tillämpbar i olika framtida situationer.

Skolans ansvar och roll när elever utsätts för en krissituation är att skolan blir en naturlig mötesplats och står för de vardagliga rutinerna och tryggheten. Skolan har i många fall en läkande roll, de står kvar med sina rutiner mitt i kaoset och är en länk ut till vardagen. Skolans uppdrag är också att sätta eleven som drabbats av sorg i fokus och ha ett samarbete med föräldrar och myndigheter. En skola måste klara av krishantering i två steg, dels det akuta tillståndet och dels den långsiktiga uppgiften att få drabbade elever tillbaka till skolan. Skolan ska erbjuda samvaro och lärande med respekt för den enskildes behov (Skolverket, 2005).

2.5.2 Piaget

Många forskare – inte minst Piaget- hävdar att barn tänker annorlunda än vad vi vuxna gör (Hardardóttir, 2005). Jean Piaget var en man som studerade tankelivets utveckling hos barn (Stensmo, 1994). Piaget såg sig inte själv i första hand som en person som studerade lärande, eftersom hans främsta intresse var utvecklingen av mänsklig kunskap. Han kallade sitt fält genetisk epistemologi. Epistemologi handlar om att ta emot kunskap, men också om tillämpligheten i den kunskap som fås, vilket utbildning faktiskt handlar om (Marton & Booth, 2000). Kunskap är ett mentalt redskap för att förstå verkligheten och den framställs i ett samspel mellan sinnesintryck och förnuft (Stensmo, 1994). Barns känslomässiga reaktioner kan se egendomliga ut i vuxnas ögon. Ett barn kan till exempel gråta trööstlöst när favoritleksaken förstörs eller när husdjuret dör. Men reagerar på sin mormors död med några ord om att ”hon hade blivit så pass gammal” och sedan fortsätta leka (Hardardóttir, 2005).

2.6 Elevers sorgereaktion

I alla tider har människan, efter bästa förmåga, försökt undvika sjukdom och ond bråd död, försökt bemästra den ovishet, som framtiden innebär. I vår del av världen har den vetenskapliga utvecklingen inom olika områden delvis haft som syfte att skapa ökande trygghet, inte minst för barnen. Förståelse för barndomens betydelse för den vuxnes välmående, så väl psykisk som fysisk har varit en viktig förutsättning för en del av denna utveckling, men har kommit sent i människans historia (Brinck, Lindberg, 2004). När barn drabbats av svåra förluster eller är med om traumatiska händelser påverkar det dem starkt. För en del barn syns reaktionen inte utanpå. En del barn kan vid en akut situation visa väldigt lite om vad som rör sig inuti dem. I en kritisk och mycket smärtsamt tillstånd går barn liksom

vuxna in i ett chocktillstånd. Barn kan också reagera som om de har blivit bedövade, men de kan även reagera på överbelastningen genom att snabbt återgå till det de höll på med innan. I leken är det inte ett plågsamt kaos utan det är som vanligt. I leken kan barnet vila tills de orkar möta de yttre påfrestningarna igen. Det kan vara svårt för oss vuxna att förstå, eftersom vi vuxna människor sörjer jämnt under en längre period (Andersson, 1995). Även Birkenhorn (1998) håller med om att barn går igenom samma krisfaser som vuxna fast på ett annorlunda sätt. Barns och vuxnas referensramar är inte detsamma eftersom små barn har sämre tidsbegrepp. De har inte heller ett förhållande till liv och död utan lever i en värld, där verklighet och fantasi lätt kan blandas ihop. Därför är det lätt att barns sorg inte tas på allvar. I Dyregrov & Hordviks (1995) rapport nämns det att barn inte får sin sorg bekräftad och att de därmed lämnas ensamma med sina tankar och ogripbara känslor. Detta gör att det blir svårt för dem att få hjälp att bearbeta sin sorg. Vid väntade dödsfall kommer barnets reaktioner att bestämmas av den upplysning de har fått under sjukdomens utveckling (Dyregrov, 1990). En sak som man inte får glömma att poängtera är att inte bara saknad och sorg ska ta plats utan även ilska mot den som har dött ska få ta sin plats. I regel känner man ett tabu att avreagera sig mot den döda eftersom det inte är dennes fel. Hos barn kan man se denna aggressivitet tydligare än hos vuxna eftersom barnet upplever sig sviket och övergivet. När dessa känslor uppkommer hos den vuxne kan han eller hon hantera detta bättre av den orsaken att den vuxne har en vetenskap om att det inte är den dödes "fel" (Fahrman, 1993). När barn får besked om ett dödsfall kan de, precis som vuxna, få överklighetskänslor och börja tvivla. Ibland visar de inte några starka känslor alls. Andra gånger reagerar de med protester, gråt och ilska (Dyregrov & Hordvik, 1995).

2.7 De olika krisfaserna

Vi har valt att redogöra de olika krisfaserna ur Cullbergs synsätt. Johan Cullberg är professor i psykiatri med lång erfarenhet från kliniskt och vetenskapligt arbete (Edwartz, 2004). Dessa faser är; chockfasen, reaktionsfasen, bearbetningsfasen och nyorienteringsfasen. De författare som vi refererar till har hämtat sin kunskap från Cullberg.

2.7.1 Chockfasen

I Birkehorn (1998) nämns det att chockfasen varar från tre dygn till en vecka medan Svensson (2002) hävdar att den varar i ett till tre dygn. Barn som drabbats av chock har svårt att efteråt minnas vad som sagts och skett (Cullberg, 2003). Man kan inte ta in så mycket information under chockfasen och det ”onda är för ont” så man är inte i stånd med att känna lidandet fullt ut (Andersson, 1995). I denna fas kan småsaker bli förstörade, fokus snedvridas, eventuellt för att förminska det fruktansvärda som skett (Svensson, 2002). Chocken kan yttra sig i ett skenbart lugn, men även ta mer dramatiska uttryck. Då det chockade barnet använder alla sina psykiska försvarsmekanismer för att avleda uppmärksamhet från den verklighet hon inte vill ha kontakt med, är det nu omöjligt att starta en fungerande samtalsrelation. Det är viktigt att närstående personer visar sin yttre omsorg för individen (Persson, 1995). Vissa barn kan under chockfasen framträda starkt avvikande: skrika, slita sönder sina kläder, upprepa samma mening gång på gång eller förvirrat börja tala om ointressanta saker. Det är heller inte sällsynt att barnet som drabbats ligger tyst och orörlig, helt lamslagen (Cullberg, 2003). Att prata om känslor är inte det primära utan att finnas närvarande är viktigare, som en trygg och stödjande person. Barn som befinner sig i denna fas kan må bra av att få bli bemötta som lite yngre än de i själva verket är. Fysiska omhändertaganden som till exempel sitta i knä, sova i föräldrarnas säng, nattas extra länge är mycket viktigt för barnet. Att förklara vad som hänt, på ett sätt som är anpassat till åldern, är till hjälp för att göra det överkliga verkligt. Det är betydelsefullt att man inte tvingar sig på barnet med förklaringar som barnet inte vill höra utan istället vara lyhörd för barnets frågor (Svensson, 2002).

Vätska och värme är grundreceptet vid chocktillstånd. Se till att det chockade barnet inte fryser och att de får något att dricka. Det är viktigt att man som närstående tydligt visar sin vilja till att vara nära. Konsekvensen av detta kan leda till att chocktillståndet upphör tidigare och banden mellan den närstående och den berörda leder till att den chockade har någon att vända sig till när chocken släpper (Persson, 1995).

2.7.2 Reaktionsfasen

Chockfasen övergår snart i ett minde kaotiskt tillstånd. Reaktionsfasen kan vara upp till sex veckor (Svensson, 2002). Reaktionsfasen inträffar när det drabbade barnet inte längre kan blunda för det som hänt. En individs inre försvarssystem aktiveras. Den drabbade försöker ofta finna någon mening med att det svåra inträffade. Frågor som *Varför?* och *Varför just jag?* upprepar sig ständigt. Att i denna fas förneka det faktum som inträffat är vanligt (Andersson & Ingemarsson, 1994). Vissa barn reagerar med lättskrämdhet. De utvecklar en hög beredskap att möta eller upptäcka fara - även riskfria situationer kan tolkas som skrämmande. Barn kan bli skrämnda av starka ljud eller av förändringar i miljön. Om denna ”psykiska beredskap” återstår, kan detta leda till huvudvärk, muskelspänningar och smärtor. Barn som överlevt eller varit närvarande vid en krishändelse kan utveckla en rädsla som uppträder varje gång de sammanförs med det stimuli som uppträdde vid den ursprungliga händelsen. Exempel på detta är: Om den drabbade upplevt en brand kan den reagera starkt vid röklukt (Dyregrov 1994). Vid förlust av en närstående är det inte ovanligt att den döde finns med dag och natt och ibland kan detta anta en illusions- eller hallucinationsprägel. Man kan höra hur sin älskade pappa ropar eller att hunden krasar på dörren. Man försöker febrilt hålla den döde kvar genom dessa livstecken man tror sig höra eller se (Cullberg, 1992).

2.7.3 Bearbetningsfasen

Denna fas varar i månader upp till ett år efter händelsen (Svensson, 2002) och i denna fas börjar barnet tänka framåt och är inte längre fast i den krisframkallande händelsen (Andersson & Ingemarsson, 1994). Individen känner också en inre frihet och det traumatiska trängs inte längre bort utan man har ett visst perspektiv på det hela. I bearbetningsfasen kan känslor av rädsla bytas mot ilska. Barnet har en distans till händelsen och kan till och med dra grova skämt om det inträffade (Svensson, 2002). Det är viktigt att man samtalar med den drabbade och framförallt lyssnar på om den drabbade har något att berätta. Det är också väldigt viktigt att man har tålamod och tar sig tid att finnas där (Birkehorn, 1998). Svensson (2002) skriver att samtal hjälper barnet att integrera och smälta upplevelsen. Att som vuxen kommentera barnets lek kan vara bra. Då förmedlar man medkänsla med barnets egen rädsla. Svensson

menar att om barnets lek handlar om den traumatiska händelsen kan man gå in och styra leken så att den traumatiska upplevelsen ändrar utgångspunkt. Många barn använder leken för att bättre förstå vad som hänt, i leken utför de begravningsritualer, de begraver djur, insekter vilket är till stor hjälp då de försöker förstå vad som har hänt med den döde. En del barn ritar gravar med kors eller andra saker som har med döden att göra. Detta är barns naturliga sätt att visa sina känslor på, samtidigt som de får en bättre förståelse för vad som har hänt, därför är det viktigt att inte stoppa barnen när de leker eller rita. Dyregrov & Hordvik, (1995) hävdar att om barnet har varit vittne till en dramatisk olyckshändelse kan det hända att samma lek upprepas om och om igen. Om beteendet hos barnet förändras kraftigt eller om de starka känslorna fortsätter med samma styrka och under lång tid kan det vara bra att söka professionell hjälp.

2.7.4 Nyorienteringsfasen

Egentligen är nyorienteringsfasen ingen fas eftersom den saknar slut. Det som har hänt finns kvar som ett minne, ett ärr, som inte tar energi, inte plågar med mardrömmar eller stör koncentrationen. Den traumatiska händelsen finns där som en sorg, en ilska, ett minne av hur det kan kännas att vara riktigt chockad och rädd. Krisen kan vara utvecklande vilket inte betyder att man blir lyckligare, men man kan ha mer förståelse för andra människors svårigheter. Man kan märka att barnet är i nyorienteringsfasen då han/hon inte längre är intresserad av att i lek eller samtal förhålla sig till den skrämmande händelsen, men kommer händelsen till tals är barnet inte undvikande rädd och ängsligt än vad som är befogat (Svensson, 2002). Man börjar så sakteliga hitta sig själv och kan acceptera sitt liv och öde (Birkehorn, 1998). Man kan även ägna sig åt nya intressen och den labila självkänslan upprättas och de svikna förhoppningarna har bearbetats (Cullberg, 1992).

När en elev dör, blir ofta pedagogerna osäkra hur aktiva de ska vara med familjekontakten. Många tror att detta bara kommer att innebära en extra börda för föräldrarna i den traumatiska situationen. Andra vet inte riktigt vad de ska säga eller göra utan vänta så länge att det tillslut känns som en krystad situation att ta kontakt. Om familjen har fler barn i skolåldern är det mycket viktigt att det finns en bra kommunikation mellan familj och skola (Dyregrov, 1990).

3 Teoretiska och metodologiska utgångspunkter

Våra teoretiska synpunkter på studien bygger på det sociokulturella perspektivet som baserar sig på kommunikation mellan olika individer. Detta ger nya kunskaper och färdigheter. Det sociokulturella perspektivet lägger sin grund i den yttre miljön. Det är den som påverkar hur tänkandet utvecklas (Säljö, 2000). För oss som blivande pedagoger är det viktigt att ha kunskap om elevens primär – och sekundärgrupp. I en traumatisk händelse är det av vikt att veta att elevens primärgrupp eventuellt inte fungerar helt som den ska. Då är det av större vikt att ha en fungerande sekundär grupp i skolan, där gruppen tillsammans fyller en viktig funktion. Tillsammans blir gruppen stark och kan hjälpa eleven att gå vidare i sin utveckling.

Fenomenografi handlar enligt Marton & Booth (2000) om färdigheter att skildra fenomen på vissa sätt, en färdighet att hantera och formulera vissa typer av forskningsfrågor som är viktiga för lärande i en pedagogisk miljö. Fenomenografi handlar om att identifiera på vilka olika sätt någonting kan erfaras. Det kan man se på hur olika människor agerar och hur de erfar på olika sätt. Fenomenografer strävar alltså efter att beskriva variationen i människors sätt att erfara fenomen i sina världar. Patel & Davidsson (2003) samstämmer att fenomenografin är en vetenskaplig ståndpunkt som kan räknas till de empirinära ansatserna.

Förhållandet mellan individer och omvärld, alltså uppfattningen bygger på att individen möter sin omvärld mot någon bakgrund (Uljens, 1989).

För oss som blivande pedagoger har vi stor nytta av fenomenografins tankesätt, i den insikten att barn är olika. Barn lär sig olika och barn uppfattar information olika. Men det handlar inte bara om skolans värld utan även om den stora världen utanför. Ju äldre barn blir desto större uppfattning får de av världen omkring dem. För oss är det viktigt att inte stressa barnen i deras ”upptäckt”. Fenomenografin syftar till att avslöja en variation i en studie (Marton & Booth, 2000).

4 Empirisk del

4.1 Problemprecisering

Utifrån vårt syfte har vi valt att ha följande problemprecisering:

Vilken subjektiv uppfattning har pedagoger inom skolverksamheten om sin kompetens att möta barn i sorg?

4.2 Kvalitativ metod

Enligt Denscombe (2000) är den kvalitativa forskningen inriktad på att tolka och förstå människors livsvärld. Det är inte viktigt att få ett vackert resultat utan den kvalitativa forskningsintervjun eftersträvar djup.

I en kvalitativ intervju är intervjuare och intervjuperson båda medskapare i ett samtal. För att bygga upp ett förnuftigt och sammanhängande resonemang inom ämnet bör intervjuaren ha formulerat följdfrågor som kan användas för att stödja samtalet. Det är troligen en fördel om den som ska göra en kvalitativ intervju har förkunskaper och är förberedd inom det område som ska studeras (Patel & Davidsson, 2003).

Semistrukturerade intervjuer innebär att intervjuaren har en färdig lista på frågor som ligger till grund för intervjun. Den intervjuade får chans att utveckla sina idéer och tala fritt om ämnet i fråga. Svaren är öppna och betoningen ligger på den intervjuade som utvecklar sina synpunkter (Denscombe, 2000).

I analysen ska vi tolka svar från intervjuerna och vi utgår från en hermeneutisk metod. En hermeneutisk metod innebär att man tolkar en text objektivt med en subjektiv syn och med vår egen förståelse. Denna teori bygger på att förstå andra människor genom att tolka deras språk samt genom deras handlingar. Till skillnad mot positivisterna, som gärna studerar forskningsobjekt bitvis, försöker hermeneutikerna att se helheten i forskningsproblemet. Denna

uppfattning kallas för holism som betyder helhet och kan belysas med att helheten är viktigare än delarna. Hermeneutikern ställer helheten i samband till delar och pendlar mellan del och helhet för att på detta sätt nå fram till en så komplett förståelse som möjligt (Patel & Davidsson, 2003). Studien vi har gjort ska härmed förstås utifrån sin egen referensram det vill säga att texten ska vara fristående (Kvale, 1997).

Vi ska använda oss av ljudupptagningar i våra intervjuer eftersom Denscombe (2000) säger att det är en standardmetod för att fånga in intervjudata. Det erbjuder en permanent och fullständig dokumentation beträffande det som sägs under en intervju.

Vi valde att varje intervjuperson skulle vara ensam eftersom Denscombe (2000) menar att det finns en risk när man intervjuar flera samtidigt att alla inte kommer till tals med sina synpunkter. En kan vara dominerande eller om den ena respondenten märker att hon/han har en annan uppfattning så håller denna tyst eller tonar ner sina åsikter. Vi har även valt att vara närvarande båda två vid alla intervjuer. Anledningen till detta är att vi vill få intervjutillfällena så lika som möjligt i utformningen.

4.3 Pilotstudie

Patel & Davidsson (2003) skriver att en pilotstudie är bra att göra innan man gör sin undersökning. Den används i de fall där forskarna behöver pröva en teknik för att samla information eller pröva en viss disposition. En pilotstudie genomförs på en eller flera personer som skulle kunna tillföra lika mycket som den utvalda intervjupersonen fast i mindre utsträckning.

När vi gjorde vår pilotstudie valde vi ut en pedagog som arbetar inom skolan. Denna person skulle kunna ha ingått i vår riktiga studie. Pilotstudien motsvarade allt som en riktig studie skall innehålla. Intervjun tog ungefär en timma.

4.4 Urval

Urvalet av intervjupersonerna gick till enligt följande, vi bestämde oss för att vi ville få svar på våra frågor från pedagoger som i sin dagliga verksamhet kommer i kontakt med barn och som hade erfarenhet av arbetet med barn i sorg. För att få kontakt med dessa pedagoger valde vi att skicka ut ett mail till rektorer i olika kommuner i södra Sverige. De fick i sin tur kontakta pedagoger inom sitt område som ansågs ha den rätta kompetensen. Därefter tog vi kontakt med pedagogen och bestämde tid för intervjun. Vi har valt att intervjua sex pedagoger i grundskolan. När vi gjorde vårt urval av intervjupersoner begränsade vi oss till södra Sverige, detta valde vi eftersom vi befinner oss i den delen av Sverige. I en realistisk dialog med varandra kom vi fram till att vi varken har tid, ekonomi eller möjlighet att intervjua pedagoger i hela Sverige. Två saker kan man säga om urvalets storlek vid kvalitativa undersökningar. Det ena är att det inte är sannolikt att man med säkerhet känner till urvalets storlek när undersökningen påbörjas. Det andra är att storleken brukar vara relativt liten (Denscombe, 2000).

4.5 Etiska aspekter

Patel & Davidsson (2003) hävdar att när man gör en undersökning måste vi fundera över forskningsetiska frågor som rör de individer som medverkar. De flesta undersökningar innebär att individerna svarar på frågor eller fyller i frågeformulär som resulterar i att de ger information. Det är viktigt att vi värnar om den enskilde individens integritet då vi får information från dem. Alla uppgifter som vi tar emot från individen måste behandlas förtroligt, vilket innebär att vi inte får lämna uppgifter till obehöriga och att det inte får vara möjligt att identifiera en enskild individs åsikter. Individen ska också vara medveten om att de uppgifter de lämnar, inte kommer att användas för något annat syfte än för just denna studie. De ska också vara medvetna om undersökningens syfte och vad deras deltagande kommer att innebära.

Vidare skriver Patel & Davidsson (2003) att vi måste ta kontakt med den eller de instanser som beviljar tillstånd i god tid innan intervjun äger rum. Ytterligare en del i förberedelserna är frågan om hur de som ingår i undersökningen ska kunna ta del i resultatet.

4.6 Intervju

Totalt genomförde vi sex intervjuer. Intervjuerna gick till enligt följande: Vi åkte ut till respondenternas olika skolor. Respondenterna hade själv bokat ett rum där intervjun skulle äga rum. Samtliga rum var grupprum, där vi kunde sitta ostört. De hade förberett sig med att ta med skolans beredskapsplan. Under samtliga intervjuer gjordes en ljudupptagning. Intervjuerna tog allt ifrån en halvtimme till 75 minuter.

4.7 Genomförande

För att vår problemformulering skulle bli besvarad på bästa tänkbara sätt valde vi att endast intervjua verksamma pedagoger. Innan vi gick ut och intervjuade våra valda intervjupersoner tog vi del av och förberedde oss enligt Denscombes (2000) checklista vid förberedelser av intervjuer. Bland annat gjorde vi en pilotstudie på en pedagog för att se hur lång tid det tog och att våra frågor var relevanta till vårt syfte.

Vi använde oss av ljudupptagningar i våra intervjuer eftersom Denscombe (2000) hävdar att det är en bra metod eftersom den är permanent och att man alltid kan gå tillbaka om det skulle uppstå oklarheter.

4.8 Hermeneutisk analysmetod

Den hermeneutiska cirkeln innebär att man går mellan delar och helhet. Forskaren läser först igenom intervjun för att skaffa sig en allmän mening. Nästa steg är att kolla på bitarna i helheten för att få en djupare förståelse innan man går till helheten igen för att ha full förståelse. Vidare så tittar man på den enskilde intervjupersonens uttalande och jämför tolkningen med den helhetliga tolkningen av intervjun. För analysen av intervjuer innebär

detta att tolkningen ska hålla sig till innehållet i uttalandena och försöka förstå vad den intervjuade uttrycker. I en kvalitativ forskningsintervju måste intervjuaren ha bred kunskap om ämnet för att kunna se nyanser i de meningar som kommer till uttryck och de olika sammanhang som meningarna kan ingå i (Kvale, 1997).

5. Resultat

Här har vi valt att redovisa resultaten. Vi har valt att redovisa ett område i taget för att tydliggöra det mera.

5.1 Resultatredovisning

Nedan följer en presentation av studiens resultat i löpande text under rubriker efter den kategorisering vi gjort. Vi har valt att dela in i följande kategoriseringar: Vad som är viktigt när det gäller sorg hos barn, pedagogens roll när ett barn drabbas av sorg, pedagogens kompetens om barn i sorg, beredskapsplanen på skolan och råd till oss blivande pedagoger. Vi kommer också att redovisa citat för att förstärka resultatredovisningen. Vi har valt att kalla personerna som medverkat i våra intervjuer för A- F. Enligt Denscombe (2000) kan man välja ut och redovisa olika synvinklar på resultaten. Det första steget med forskarens avsikt är att presentera relevanta resultat innan han eller hon går vidare till analysen för att då se vilka följder resultaten kan få för frågeställningen. Patel & Davidsson (2003) påstår att det är en fördel med mönster och lagom långa avsnitt där väl valda rubriker som tematiserar tolkningen är att föredra.

5.1.1 Vad som är viktigt när det gäller sorg hos barn

Person A anser att det allra viktigaste är att barnet får prata med någon vuxen och att de personer som är nära barnet vet vad som har hänt. Person A anser också att det är viktigt att alla barn vet att sorg är en del av vardagen och att det inte ska vara tabubelagt att prata om döden. Vidare säger respondenten att det är viktigt att man själv är trygg i sina tankar och vet vilken relation man själv har till döden och att det är enklare att prata om döden med barnen om man själv är trygg.

Person B tycker att det är viktigt att barnet tänker och att de får bearbeta allt de har erfarit. Vidare säger personen:

Att det är noga med att se individen som drabbats som det barn de var innan det

traumatiska hände i första hand. Men när individen blir ledsen måste vi självklart finnas till hands och emellan de ledsna stunderna leka precis som vanligt.

Person C tycker att det är viktigt att eleven ska få veta vad som har hänt, så att han eller hon slipper att ha frågetecken. De ska ha någon att anförtro sig åt och de ska också ges tillfällen att prata om det.

Person D betonar vikten att prata om döden som en del av livet och säger vidare att man aldrig ska undanhålla något för barnet. Det ska vara naturligt för elever att prata om död och sorg.

Intervjuperson E anser att det är viktigt för pedagogen att möta det drabbade barnet. Att ta kontakt med familjen och att finnas där för dem. Inte bara som en pedagog utan dela deras sorg som en medmänniska.

Person F anser att det är viktigt att ta barns sorg på allvar och att man möter dem och finns för dem när de är i behov av att prata. Barn har förmågan att koppla bort det traumatiska och återgå till leken, därför tror många vuxna att barn inte sörjer tillräckligt länge. Barn sörjer lika länge fast inte lika intensivt.

5.1.2 Pedagogens roll när ett barn drabbas av sorg

Person A anser att det viktigaste är att se barnet, att kanske inte alltid säga så mycket. Det är även viktigt att barnet vet att jag som pedagog vet om det traumatiska som inträffat.

Vidare säger personen:

Att det är viktigt att ha en dialog med den drabbade familjen så man vet hur man ska gå vidare med detta. Samt att man får veta hur man ska berätta detta för klassen.

Person B hävdar att det som krävs av oss pedagoger i en krissituation är att vara mentalt förberedda. Att var och en har tänkt igenom och pratat om händelsen så att man har en egen grund att stå på och på så sätt vara ett stöd för barnen. Något som är viktigt för oss pedagoger

är att möta barnet på den nivå det är på. Barn behöver prata om sin sorg men samtidigt så snabbt som möjligt återgå till vardagsrutiner.

Intervju person C kände att det viktigaste var att få tillbaka den drabbade till klassen så fort som möjligt samt att förbereda elevens klasskompisar på hur det kunde bli. Det var också viktigt att få den drabbade att känna sig välkommen. Viktigt är också att sprida informationen så snabbt som möjligt.

Person D tycker att det viktigaste är att barnet får känna tillit och att man inte pressar barnet till att prata utan att barnet får komma och prata när det själv vill.

Intervjuperson E har mött barn som drabbats av sorg. Respondenten tyckte att det var svårt att vara förberedd och för att underlätta har en checklista gjorts upp. Punkterna har en gemensam röd tråd och det är vikten att möta barnen och att lyssna på vad de har att säga. Viktigt är att eleverna måste ges möjligheten att bearbeta sin sorg på sitt eget vis. Punkterna avslutas med att om barnet har stora svårigheter i sitt sorgearbete är det viktigt att kontakta en psykolog eller specialpedagog.

Person F Tycker att det är viktigt att använda alla resurser som finns i ens närhet och inte försöka "bota" eleven i kris. Det är viktigt att man som pedagog inte tar på sig för stort ansvar utan överlåter det till en person med rätt kompetens.

5.1.3 Pedagogens kompetens om barn i sorg

Person A har inte fått så mycket kunskap om barn i sorg under sin lärartid. Respondenten är aktiv inom svenska missionskyrkan och har läst teologi i ett år, och där var det mycket själavård som ingick. Vidare säger person A att bara för att den kristna tron ligger varmt om hjärtat så betyder inte det att det lysas igenom i krissituationen. Person A hävdar att för sin egen del finns det nytta av att veta vad denne står, tror och tänker.

Intervjuperson B känner sig väldigt trygg i sin kunskap om barn i sorg. Personen har fått erfara dödsfall i sin klass. Något positivt som kom ur situationen var att person B fick goda kunskaper om sin egen reaktion i en krissituation. Vidare säger personen:

Jag har inte fått någon direkt utbildning från min verksamhet, men

jag söker mycket egen kunskap. Något som jag fastnade för var en film som Rädda Barnen har gett den heter *Barns sorg är randig* jag anser att man kan få mycket kunskap genom att titta på den filmen. Något jag tog fasta vid var att man som pedagog inte skall skälla på eleven om hon eller han till exempel glömmer fika till en utflykt. Barnet kan ju inte hjälpa att det är kaos hemma. Då är det ju bättre att jag plockar ner lite extra som jag kan bjuda eleven på. Det är också viktigt att läsa litteratur och gå på seminarium om det finns tillfällen.

Person C känner sig trygg i sin kunskap. När det hände på dennes skola så hade de ett stöd i sin krisplan, de hade en tanke innan det hände. Person C tycker inte att de har fått så mycket kunskap, men de har varit på en föreläsning och så har de pratat om det på någon konferens.

Intervju person D anser sig själv vara ganska kunnig inom området. På en studiedag fick de lyssna på en präst som berättade om barn i sorg.

Person E har fått kunskap genom att gå på diverse konferenser och seminarium och känner sig tackvare detta ganska säker i sin kunskap.

Intervjuperson F anser att det är viktigt att själv skaffa sig kunskap inom området samt att ta del av den senaste forskningen inom området. Person F hävdar samtidigt att:

Det är väldigt svårt att förbereda sig inför en sådan här situation, man kan läsa många böcker men, när det väl inträffar vet man inte hur man reagerar och agerar.

5.1.4 Beredskapsplanen på skolan

På intervjupersons A skola finns det både en krisplan och en låda med saker som kan användas när en krisituation uppstår. På respondentens skola är krisplanen väldigt utarbetade. Krisgruppen går igenom krisplanen i början av varje termin för att checka av telefonnummer och annat. I lådan så finns det ljus, ficklampa, duk, anteckningsblock, blädderblock, fotoram och böcker som tar upp döden på barnens nivå.

Skolan där person B jobbar har en beredskapsplan som enligt eget tycke är väldigt tydlig och där det ges bra instruktioner om hur man bör handla i en krissituation. De har också en låda med en duk och ljus på skolan som man snabbt kan ta fram om något inträffar.

Person C: s skola anser sig själva ha en väldigt väl utarbetad krisplan. Alla på skolan vet om att den finns och var den finns om det skulle hända något.

På intervjupersons D skola finns det också en väldigt utarbetad krisplan. De har även en krisgrupp där intervjupersonen sitter med. De reviderar krisplanen på möten och det är alltid rektorn som kalla till mötena. Krisplanen tar även upp allas roller. Krisgruppens ansvar är att tala om för personalen på skolan vad som har inträffat och vilka roller de har.

Person E: s skola har en utarbetad handlingsplan på sin skola. Vidare berättar respondenten:

Vår handlingsplan utformades av vår skolchef och tillsammans med lärare, kurator och skolsköterska satte vi ihop en krisgrupp där bland annat jag ingår. Vi har fått gå på diverse konferenser och seminarium, vår uppgift blev också att sända detta vidare till våra kollegor.

På intervjupersonens F: s skola är beredskapsplanen väl utarbetad. De träffas i början av varje termin och går igenom beredskapsplanen och kollar då av så att alla telefonnumren med mera stämmer. De kollar också så att allt finns i krislådan, ljus med mera. I början av varje termin skickas det också hem en lapp till föräldrarna där de får ange sina telefonnummer till jobb och mobil. Samt vem som skall kontaktas om det händer deras barn något.

5.1.5 Råd till oss blivande pedagoger

Person A råd till oss blivande pedagoger är att man ska vara så ärlig som möjligt mot barnen. Man måste också låta barnen prata och framförallt ha sina egna tankar om vad man tror och tänker om döden klara.

Intervjuperson B ger oss rådet att finnas nära dem och bemöta dem även om de visar en fränstötande sida. Låt skolan vara en vardag för den drabbade. Vill han eller hon inte prata så pressa aldrig honom eller henne.

Rådet från intervjuperson C är:

Ta hjälp av andra som varit i situationen. Något som också är bra att göra är att spela upp en mini teater inne i huvudet att det ringer någon och berätta att det här har hänt och att man sedan själv med hjälp av fantasin försöker hitta hur man skulle ha handlat.

Intervju person C anser att det är viktigt att man alltid tar sina kollegor till hjälp. Det är viktigt att man aldrig är ensam om att bära en så stor börda på sina axlar. Gruppen är jätteviktig.

Intervjuperson D tycker att det är viktigt att man söker information och läser böcker att man har kunskapen med sig i sin egen ryggsäck.

Person E ger oss rådet att A och O är att vara en god medmänniska och en god lyssnare och om det behövs föra det vidare till någon som har mer kompetens att hjälpa den berörda. Det är också viktigt att man aldrig glömmer att skolan kan fungera som en frizon där eleverna kan känna sig alldeles fria och att sorgen finns där men inte är lika påtaglig.

Intervjuperson F anser att det är viktigt att lita på sin egen förmåga och ta hjälp av professionella inom området om det behövs.

6 Analys

Vi har valt att här redogöra vår slutsats därefter kommer vår analys och diskussion av resultatet.

6.1 Slutsats

Slutsatsen vi har dragit av detta arbete är att pedagogerna vi har intervjuat anser sig själva ha en god uppfattning om sin egen kompetens inom ämnet att möta barn i sorg. Trots detta har inte alla intervjupersoner fått någon fortbildning inom ämnet.

6.2 Analys och diskussion av resultatet

Det som är viktigt när de gäller sorg hos barn har samtliga respondenter svarat att det primära är att de ska få kunskap om vad som har hänt och inte undanhålla sanningen och att man möter deras sorg på allvar. Vi håller med våra respondenter att det är viktigt att möta barns sorg på allvar. Det är viktigt att ha en kunskap om barnets sorgearbete. Detta skriver också Andersson (1995) för en del barn syns reaktionen inte utanpå. En del barn kan vid en akut situation visa väldigt lite om vad som rör sig inuti dem. Barn har en förmåga att stänga av det traumatiska och återgå till det vardagliga livet. Det märks till exempel i leken, där de kan leka som om inget hade inträffat. I leken kan barnet vila tills de orkar möta de yttre påfrestningarna igen. På grund av barns olika sätt att sörja, kan de från en vuxen synvinkel vara svårt att ta barnets sorg på allvar. Dyregrov & Hordviks (1995) menar att om barn inte får sin sorg bekräftad och att de lämnas ensamma med sina tankar och känslor, kan det bli svårt för dem att bearbeta sin sorg. Det är av stor vikt att känna till barns sorg i vår roll som blivande pedagoger. Därför anser vi att kommunen bör satsa på den kompetensutveckling som innefattar barns sorg och deras reaktioner.

När det gäller pedagogers kompetens ansåg alla respondenter att de hade mer eller mindre kunskap inom ämnet. Det skiljde sig lite åt hur de hade fått denna kunskap. Vissa av

intervjupersoner har helt på egen hand skaffat sig kunskap. En respondent har fått en del av sin kunskap på en studiedag som ägnades åt en präst som föreläste om barns sorg. En annan respondent har varit på en föreläsning med tillhörande seminarium. Endast en respondent har fått den mesta kunskapen genom olika konferenser, kurser, föreläsningar och seminarier. Detta anser vi är skrämmande. Det borde vara en primär punkt i varje skolas intresse att fortbilda pedagoger inom detta ämne. Inte heller vi som går på lärarutbildningen har fått någon kunskap om barns sorg. Detta anser vi är något som verkligen bör ses över för vem säger att inte vi kommer att möta döden under vår första tid i yrket?

Som pedagog är det viktigt att man finns där för barnet. Det är angeläget att ha en dialog med den drabbades familj för att allt ska gå så sakligt till som möjligt. Det är viktigt att man finns där för barnet när barnet vill tala om det traumatiska men samtidigt vara en länk till det vardagliga. När vi jämförde vad våra intervjupersoner ansåg sin roll vara i en krissituation stämde det överens med vad litteraturen tog upp. De var alla samstämmiga att skolan ska fungera som en länk till vardagen. Detta har Skolverket (2005) tagit upp i ett PM att skolan blir en naturlig mötesplats och står för de vardagliga rutinerna och tryggheten. Det är samtidigt viktigt att pedagogen inte glömmer av att följa läroplanen. För i läroplanen står det att läraren skall utgå från elevens förutsättningar men samtidigt organisera på ett bra sätt så att elevens kunskapsutveckling går framåt. Självklart kan man som lärare inte enbart följa läroplanen slaviskt utan man måste se till individens omvärld. Man måste ha det i bakhuvudet när man ser på den drabbade elevens utveckling, att den i alla fall inte följer de andra klasskamraternas kunskapsutveckling.

Något som glädde oss var att alla skolor som vi besökte hade följt Skolverkets rekommendation om att utarbeta en beredskapsplan. Denna beredskapsplan ska revideras med tiden. Skolorna vi besökte hade gjort olika inom detta område. Det var allt ifrån att aldrig ha reviderat den till att göra det varje termin. Det viktigaste med krisplanen är själva arbetet med hur man utformar den. Personalen tvingas fundera igenom vad som skulle kunna inträffa på den egna skolan och hur skolan ska möta olika krissituationer (Skolverket 2000). En liten fundering som vi fick var att vissa skolor gör en beredskapsplan för att det åligger i Skolverkets rekommendationer medan andra reviderar den för att vara väl förberedda om en krissituation uppstår. Andersson & Ingemarsson (1994) skriver att målet med skolans beredskapsplan är att man vid en kritisk händelse eller katastrof, som berör alla i skolans

verksamhet ska kunna hantera situationen på ett sådant sätt att skador på människor, förstörelse av egendom och omgivning minimeras.

Respondenternas råd till oss, blivande pedagoger, var att vara så ärliga som möjligt för våra kommande elever. Det är viktigt att man aldrig glömmer bort att man har ett arbetslag som finns där för att hjälpa och stötta. Precis om det sociokulturella synsättet säger så är gruppen tillsammans väldigt stark. Man får heller inte glömma att klassen är en grupp som tillsammans kan stötta den berörda eleven otroligt mycket. En annan sak var att man aldrig ska behöva tackla den traumatiska situationen ensam utan att man inte ska vara rädd att söka professionell hjälp. Enligt Dyregrov & Hordvik (2000) är det viktigt att söka professionell hjälp om elevens beteende förändras kraftigt eller om de starka känslorna fortsätter med samma styrka under lång tid. Återigen är det viktigt att vi som pedagoger ska vara länken till vardagen och inte "bota" eleverna i deras sorgearbete. Det var det sista rådet från samtliga respondenter.

7 Metoddiskussion

Vi valde att intervjua sex personer på olika skolor i södra delen av Sverige. Det var inte så svårt att hitta rektorer som ställde upp och som hade pedagoger som ansåg sig ha kunskap inom området. När vi sedan skulle skriva ut intervjuerna så gjorde vi så som hermeneutiken förespråkar. Vi tolkade svaren objektivt med en subjektiv synvinkel. I vår undersökning fick vi svar på alla våra intervjufrågor. Vi känner nu att vi har fått mer kunskap om hur man ska möta barn i sorg, som vi kan använda oss av när vi är färdiga pedagoger.

8 Sammanfattning

Vårt syfte med arbete är att ur en pedagogisk synvinkel få en inblick i pedagogers uppfattning om sin kompetens i hur man möter barn i sorg. Vi anser att vi genom denna studie har fått en djupare kompetens i hur man möter barn i sorg. I vår litteraturredel har vi tagit upp en begreppsdefinition som kan vara till hjälp när man läser arbetet. Vidare kan man läsa om att alla skolor bör ha en beredskapsplan och hur man ska reagera när en elev mister någon nära. Längre fram kan man läsa om vad pedagogens handlande och skolans roll är. Vi har också tagit med Cullbergs olika faser som, man går igenom när man hamnar i en traumatisk situation. De olika faserna är chockfasen, reaktionsfasen, bearbetningsfasen, nyorienteringsfasen. I den empiriska delen har vi beskrivit vilken metod vi valt. Vi valde att göra en kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer. Detta för att den intervjuade då får tillfälle att utveckla sina tankar och tala fritt om ämnet. Vi har intervjuat sex pedagoger inom skolans verksamhet. När vi sedan analyserade svaren utgick vi en hermeneutisk metod. I en hermeneutisk analys så ställs helheten i samband till delar och pendlar mellan del och helhet. Denna teori bygger på att förstå andra människor genom att tolka deras svar. Svaren vi fick från våra intervjupersoner har vi sedan sammanställt i vår resultatredovisning under fem kategorier: vad som är viktigt när det gäller sorg hos barn, pedagogens roll när ett barn drabbas av sorg, pedagogens kompetens om barn i sorg, beredskapsplanen på skolan och råd till oss som blivande pedagoger.

I vår analys och diskussion har vi diskuterat resultaten, knutit den till litteratur och egna åsikter.

Vi har kommit fram till att pedagogerna anser att deras kompetens är god. Dock har inte alla fått någon fortbildning inom området.

Vi tycker att ämnet har varit intressant och lärorikt och vi tror att vi kommer att ha användning av det vi lärt oss och fått veta i vår kommande yrkesroll som pedagoger.

9 Referenslista

Andersson, M & Ingemarsson, K. (1994) *Kris och katastrof- en handbok för skolan*. Liber utbildning AB, Arlöv. ISBN: 91-634-0784-1

Andersson, N. (1995) *Att möta små barns sorg- en bok för förskolan*. Bergs Grafiska, Stockholm. ISBN: 91-88726-24-X

Bergman, E. & Nyman, U. (2001) *Att leva med en ängel i familjen – ett livslångt möte och lärande*. Växjö ISBN: Saknas

Birkenhorn, R. (1998) *Krishantering i praktiken*. Meyer Information & förlag AB, Tierps. ISBN: 91-7111-112-3

Brinck, G. Lindberg, A. (2004) *Sorg, Saknad, Sammanhang*. Grahns Tryckeri AB, Lund ISBN: 91-7018-532-8

Cullberg, J. (1992 3: e uppl.) *Kris och utveckling*. Bokförlaget Natur & Kultur, Stockholm. ISBN: 91-27-03461-5

Cullberg, J. (2003 4: e uppl.) *Kris och utveckling*. Bokförlaget Natur & Kultur, Stockholm. ISBN: 91-27-09666-1

Denscombe, M. (2000) *Forskningshandboken- för småsakliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Studentlitteratur, Lund. ISBN: 91-41-01280-2

Dyregrov, A. (1990) *Barn i sorg*. Studentlitteratur, Lund. ISBN: 91-44-31181-8

Dyregrov, A & Hordviks, E. (1995 2: a uppl.) *Barns sorg- några råd till familj och vänner*. Roos & co. ISBN: 91- 88726-26-6

Dyregrov, A. (1994) *Att ta avsked – ritualer som hjälper barnet genom sorgen*. Bergs Grafiska. ISSN: 0284-0561

Dyregrov, A. (1994 2: a uppl.) *Beredskapsplan för skolan*. Bergs Grafiska. ISSN: 0284-0561

Edwartz, A. (2004) [www] Hämtad från <http://dagensbok.com/index.asp?id=1155> Hämtat 2 november 2005. Klockan 11.19

Ekvik, S. (1993) *Skolan och elever i sorg*. Studentlitteratur, Lund. ISBN: 91-44-37171-3

Fahrman, M. (1993) *Barn i kris*. Studentlitteratur, Lund. ISBN: 91-44-37721-5

Foster, S. (1990) *Barn, död och sorg – Om barn i sörjande familjer*. Nordstedts Förlag AB, Stockholm. ISBN: 91-1-893477-2

Gyllenswärd, G. (1997) *Stöd för barn i sorg*. Centraltryckeriet Borås, Borås. ISBN: 91-88726-94-0

Hardardóttir G, A. (2005) *Att skapa hopp utan att förringa smärtan*. Artikel i pedagogiska magasinet 1/05.

Hjelmgren, N. (2000) *Arvika efter Kevin- en redovisning av insatser och erfarenheter i samband med ett barnamord*. Nica Production på uppdrag av Arvika kommun och finansierad med stöd från socialstyrelsen.

<http://www.skolverket.se/content/1/c4/24/74/Asienkatastrofen-rev050211.pdf> Hämtat 27 september 2005. Klockan 13.32

Imsen, G. (2000 3: e uppl.) *Elevers värld - introduktion till pedagogisk psykologi*. Studentlitteratur, Lund. ISBN: 91-44-00973-9

Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, Lund. ISBN: 91-44-00185-1

Läraryrket. (2001) *Lärarnas handbok*. Tryckindustri information, Solna. ISBN: 91-85096-830

Marton, F & Booth, S. (2000) *Om Lärande*. Studentlitteratur, Lund. ISBN: 91- 44-01027-3

Metz, M. (2004) *Earthquake.se*. [www]. Hämtad från <http://www.shell.linux.se/nmz.eq/tsunami.html>. Publicerat 18 januari, 2004. Hämtat 28 september, 2005. Klockan 10.54

Nationalencyklopedin (2005) [www] Hämtad från <http://www.nc.se>. Hämtat 7 oktober, 2005. Klockan 11.43

Nieminen Kristofferson, T. (2002) *Krisgrupper och spontant stöd- om insatser efter branden i Göteborg 1998*. Socialhögskolan, Lunds universitet, Lund.

Patel, R & Davidsson, B (2003) *Forskningsmetodikens grunder - Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Studentlitteratur, Lund ISBN: 91-44-02288-3

Persson, T. (1995) *Att möta människor i kris- om kriteori och krisbistånd*. Studentlitteratur, Lund ISBN: 91-44-48711-8

Sensus studieförbund. (2005) [www] Hämtad från <http://www.ffpsd.se/inbjudningar/AtleDyregrov.doc> 11.19 Hämtat 2 november, 2005. Klockan 11.19

Skolverket (2000) *Beredd på det ofattbara*. DB Grafiska, Stockholm. ISBN: 91-89313-94-5

Stensmo, C. (1994) *Pedagogisk filosofi*. Studentlitteratur, Lund. ISBN: 91-44-37941-2

Svensson, B. (2002) *11 september - om barn och katastrof i TV-rutan*. Värnamo, ISBN: 91-7321-036-6

Säljö, R. (2000) *Lärande i praktiken*. Prisma, Stockholm, ISBN: 91-518-3728-5

Uljens, M. (1989) *Fenomenografi - forskning och uppfattningar*. Studentlitteratur, Lund. ISBN 91-44-29061-6

Bilaga 1

Detta mail sände vi ut till de utvalda skolornas rektorer.

Hej!

Vi är två lärarstudenter som läser sista terminen på Kristianstad Högskola. Vi håller just nu på att skriva vårt examensarbete som handlar om hur man som pedagog möter barn i sorg. Syftet med vårt examensarbete är att ur en pedagogisk synvinkel få en inblick i pedagogers kompetens i hur man möter barn i sorg. Utifrån vårt syfte har vi valt att ha följande problemformulering:

Vilken kompetens har pedagoger på fältet i hur man möter barn i sorg?

Vi undrar om det finns en chans att få komma till din skola och intervjua en av dina pedagoger hur man gör?

Vi undrar också om ni har någon krisplan och om det finns möjlighet att titta på den.

Svara gärna så fort som möjligt så återkommer vi med förslag på tider.

Med vänlig hälsning

Linda Abrahamsson

Madelene Jacobsson

Bilaga 2

Vi ställde följande frågor till intervjupersonerna:

1. Berätta vad du tycker är viktigt när det gäller sorg hos barn.
2. Berätta vad du anser att din roll som pedagog är när ett barn drabbas av sorg.
3. Berätta om hur du känner dig i din egen kompetens om barn i sorg? Har ni fått någon utbildning om barn i sorg genom verksamheten?
4. Har ni någon krisplan på er skola?
5. Kan du av din erfarenhet ge oss blivande pedagoger något råd om hur vi ska handla i en krissituation?

Utöver dessa frågor ställde vi följdfrågor beroende på vilka svar vi fick på de olika frågorna.

Var det något som var oklart bad vi dem utveckla sina svar.